

*Бурбело Богдан Анатолійович,
викладач кафедри криміналістики, судової медицини та
психіатрії факультету №1 Харківського національного
університету внутрішніх справ*

ОСОБЛИВОСТІ ПРЕДМЕТА ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ

Питання боротьби зі злочинністю набули особливої актуальності в даний час, у зв'язку з кількісними та якісними змінами в структурі злочинності, що характеризуються появою нових видів злочинів, удосконаленням способів їх вчинення та приховування.

Велике значення для профілактики злочинності має процесуальна діяльність органів досудового розслідування, щодо встановлення обставин у кримінальних провадженнях. Від правильності та повноти встановлення обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні залежить ефективність здійснення розслідування, встановлення істини.

Відповідно до статті 91 КПК України серед обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні є:

подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення);

винуватість обвинуваченого (підозрюваного) у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення; обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого (підозрюваного), обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження.

Саме навколо підозрюваного (обвинуваченого) зосереджується вся процесуальна діяльність, яка спрямована на отримання об'єктивної інформації про подію злочину. Всі зусилля слідчого, суду спрямовуються на вибір таких прийомів, які б розкрили сформований у підозрюваного суб'єктивний образ події злочину. Зміст роботи з цієї категорією людей потребує особливих, специфічних, професійних, конкретних знань, умінь і практичних навичок.

У числі проблем удосконалення діяльності органів розслідування заслуговує на увагу вивчення особи злочинця, зокрема, наукова розробка питань криміналістичного вивчення підозрюваного, техніки, тактики і методики збирання і використання інформації про його особу.

У літературі існують різні підходи до визначення поняття даних про особу підозрюваного. Так, М.Г. Коршик, А.М. Ларін і С.С. Степінчев вважають, що під даними, що характеризують особу підозрюваного, слід розуміти відомості про постійні або відносні стійкі ознаки, властивостях і якостях особи, що мають істотне значення для справи. На думку А.М. Яковлева, це об'єктивне вираження особи в навколишньому середовищі. Вважаємо, що такі визначення не охоплюють всі ознаки даних, що характеризують особу підозрюваного. Слід відмітити, що слідчому, суду приходится мати справу не з кожним джерелом окремо, а з декількома джерелами, які знаходяться в самих різних співвідношеннях один з одним. На основі сукупності даних про особу підозрюваного, слідчий, суд за участю фахівців-психологів може одержати психологічний портрет про його особу, який дозволить прогнозувати поведінку підозрюваного в різних ситуаціях.

Для того, щоб носій інформації про особу підозрюваного, став інформаційним джерелом у кримінальному провадженні, він повинен бути встановлений особою, що здійснює досудове розслідування. Джерела інформації про особу підозрюваного слід відрізнити від методів і засобів вивчення. Метод реалізується в рамках конкретного джерела. При цьому в рамках одного джерела може бути застосовано декілька методів. Під засобом розуміється сукупність дій, направлених на отримання інформації про особу підозрюваного (наприклад, слідчі дії, напрям запитів, які він може надсилати в різні установи і організації).

Для зручності розгляду, залежно від способу відзеркалення інформації про особу підозрюваного всі джерела умовно можна розділити на ідеальні і матеріальні. Як ідеальні джерела інформації виступають, перш за все люди. Серед матеріальних слід виділити відображення в навколишньому середовищі у вигляді слідів і різні документи. При цьому залежно від способу отримання інформації з цих джерел вона може набувати процесуальної і не процесуальної форми.

До процесуальних засобів збирання інформації про особу підозрюваного належать слідчі дії (допит, огляд, обшук, слідчий експеримент, експертизи та ін.). Одержані в результаті їх проведення відомості знаходять відображення в протоколах слідчих дій, а також в вилучених речових і письмових доказах.

Особливо важливу роль в вивченні особи підозрюваного відіграють наступні експертизи: судово-психіатрична, судово-психологічна, судово-наркологічна.

При збиранні інформації про особу підозрюваного слідчий неминуче виходить за межі процесуальних рамок і тому пізнання хоча і відбувається з дотриманням принципу законності, але прийомами і засобами, які не завжди регламентовані законом. Подібну думку висловили М.Г. Коршик та С.С. Степичев, які вважають, що вивчення особи підозрюваного (обвинувачуваного) в криміналістичному плані може виходити за процесуальні рамки, як за обсягом відомостей, що збираються, так і за засобами, при допомозі яких вони встановлюються [3, с. 16].

Правову проблему безпосереднього отримання інформації від підозрюваного треба розглядати комплексно, досліджуючи при цьому: а) процесуальні права органу розслідування; б) процесуальне становище підозрюваного; в) морально- етичні норми. Ефективність цієї діяльності обумовлюється передусім додержанням законності. Реалізація цього принципу мотиву потребує дотримання етичних критеріїв і принципів поведінки.

Встановлення обставин, що підлягають доказуванню в кримінальному провадженні має досить вагоме значення. Слідчому, прокурору, суду необхідно більш ретельно досліджувати обставини передбачені ст. 91 КПК України, використовуючи різні методи, засоби, тактичні прийоми, що у свою чергу забезпечить більш ефективне здійснення правосуддя.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України // [Електронний ресурс] - Режим доступу:

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

2. Карнеева Л. М., Расследование преступлений группой следователей : [пособие] / Л. М. Карнеева, И. С. Галкин. - М., - 1965. - 74с.

3. Коршик М. Г., Изучение личности обвиняемого на предварительном следствии : [пособие] Изд. 2-е, испр. и доп. : / М. Г. Коршик, С. С. Степичев. - М. : Юрид. лит., 1969. - 78 с.